

Poglavlje 59

Λυσίου Κατ' Ἀνδοκίδου ἀσεβείας, 15, 2 – 18, 1

O tekstu

Lizijin šesti govor, Κατ' Ἀνδοκίδου ἀσεβείας (*Protiv Andokida optuženoga za bezboštvo*) bavi se sudskim slučajem iz 400. ili 399. pr. Kr., potaknutim skandalom koji se u Ateni dogodio 415. U jeku Peloponeskoga rata i uoči kobnoga sicilskog pohoda noću su vandalizirane herme, kipovi posvećeni bogu Hermesu (s glavom božanstva i istaknutim falusom). Grad je učinio sve kako bi se otkrili počinitelji; istraga je razotkrila još jedan bezbožan čin – izrugivanje Eleuzinskim misterijama izvođenjem obreda po privatnim kućama pred neiniciranima. Za oba bezboštva bio je optužen Andokid, pripadnik ugledne aristokratske obitelji (još poznatiji osumnjičenik bio je Alkibijad). Uhićen, Andokid je u zatvoru priznao sve što je znao. Bio je osuđen po Izotimidovu ukazu, po kojemu oni koji su počinili djela bezboštva ne smiju ulaziti na javna i religijska mjesta, ali je uspio sačuvati glavu. Otišao je iz Ate- ne u svojevolian egzil. Dozvolu za povratak dobio je tek nakon Trazibulove amnestije 403. pr. Kr. Ubrzo je bio optužen za kršenje Izotimidova ukaza; amnestija je, naime, bila samo politička, nije obuhvaćala kazne za činove bezbožnosti. Andokidov slučaj jedan je od rijetkih atenskih sudskih postupaka u kojima su sačuvani govori obje strana, optužbe i obrane.*

*Usporedi Poglavlje 10 ove čitanke.

U odabranome se odlomku nužnost osude Andokida argumentira nizom analogija: zločin svetogrđa uspoređuje se s kaznenim djelom tjelesne ozljede, govornik upozorava kako strogo drugi Grci kažnjavaju svetogrđe te kako su sami Atenjani bili strogi prema bezbožnomu strancu Dijagori. Govornik spominje Areopag (ἡ Βουλὴ ἢ τοῦ Ἀρείου πάγου), najstariji sud u Ateni pred kojim se najčešće sudilo zbog ubojstva i ostalih krvnih delikata, te pojam atenskoga prava ἔνδειξις (vrstu pokretanja optužnice u slučajevima zloporaba građanskoga prava).

Pročitajte naglas grčki tekst.

Lys. In Andocidem 15.2–18.1

ἐὰν μὲν τις ἀνδρὸς σῶμα τρώσῃ, κεφαλὴν ἢ πρόσωπον ἢ χεῖρας ἢ πόδας, οὗτος μὲν κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐξ Ἀρείου (πάγου) φεύξεται τὴν τοῦ ἀδικηθέντος πόλιν, καὶ ἐὰν κατῆ, ἐνδειχθεὶς θανάτῳ ζημιωθήσεται· ἐὰν δέ τις τὰ αὐτὰ ταῦτα ἀδικήσῃ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, οὐδ' αὐτῶν κωλύσετε τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν ἢ εἰσιόντα (οὐ) τιμωρήσεσθε; καὶ μὲν δὴ τούτων καὶ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν ἐστὶν ἐπιμελεῖσθαι, ὑφ' ὧν καὶ εὖ καὶ κακῶς δυνήσεσθε πάσχειν. φασὶ δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλοὺς διὰ τὰ ἐνθάδε ἀσεβήματα ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ἱερῶν ἐξείργειν. ὑμεῖς δὲ αὐτοὶ οἱ ἀδικηθέντες περὶ ἐλάττονος ποιεῖσθε τὰ παρ' ὑμῖν νόμιμα ἢ ἕτεροι τὰ ὑμέτερα. τοσοῦτο δ' οὗτος Διαγόρου τοῦ Μηλίου ἀσεβέστερος γεγένηται· ἐκεῖνος μὲν γὰρ λόγῳ περὶ τὰ ἀλλότρια ἱερὰ καὶ ἑορτὰς ἠσέβει, οὗτος δὲ ἔργῳ περὶ τὰ ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει. ὀργίζεσθαι οὖν χρὴ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς ἀστοῖς ἀδικοῦσι μᾶλλον ἢ τοῖς ξένοις περὶ ταῦτα [τὰ ἱερά]· τὸ μὲν γὰρ ὥσπερ ἀλλότριόν ἐστιν ἀμάρτημα, τὸ δ' οἰκεῖον.

Analiza i komentar

ἐὰν μὲν τις ἀνδρὸς σῶμα τρώσῃ,
 κεφαλὴν ἢ πρόσωπον ἢ χεῖρας ἢ πόδας,
 οὗτος μὲν
 κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐξ Ἀρείου <πάγου>
 φεύξεται τὴν τοῦ ἀδικηθέντος πόλιν,
 καὶ ἐὰν κατῆ,
 ἐνδειχθεὶς θανάτῳ ζημιωθήσεται·
 ἐὰν δέ τις τὰ αὐτὰ ταῦτα ἀδικήσῃ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν,
 οὐδ' αὐτῶν κωλύσετε τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν
 ἢ εἰσιόντα <οὐ> τιμωρήσεσθε;

ἐὰν μὲν τις... ἐὰν δέ τις... koordinacija surečenica s pomoću čestica μὲν...
 δέ...(uočite i sadržajni paralelizam)

ἐὰν pogodbeni veznik ἐὰν uvodi zavisnu eventualnu pogodbenu rečenicu, „ako...”,
 § 476.1

οὗτος sc. τρώσας τις

τρώσῃ § 267

τοὺς ἐξ Ἀρείου <πάγου> prijedložni izraz u (jače istaknutome) atributnom
 položaju § 375; prelomljene zagrade označavaju priređivačevu emen-
 daciju (dodano je što je u rukopisnoj predaji izostavljeno); ovdje se
 vjerojatno misli na zakon koji je regulirao tužbu zbog ozljeđivanja s
 namjerom (ubojstva), *δίκη τραύματος ἐκ προνοίας*, koja je također pri-
 padala djelokrugu Areopaga

φεύξεται LSJ φεύγω III, rekcija τι; § 265, § 301

τοῦ ἀδικηθέντος poimeničeni particip u atributnome položaju, § 296

κατῆ složenica glagola εἶμι, § 314.1

ἐνδειχθεὶς θανάτῳ ζημιωθήσεται doslovno „bit će kažnjen smrću nakon
 što pretrpi *endeiksis*” tj. „bit će pogubljen nakon postupka *endeiksis*”;
endeiksis je bio pravni postupak protiv onih koji su pokušali uživati
 građanska prava na koja više nisu imali pravo

ἐνδειχθεὶς LSJ ἐνδείκνυμι I.2 (u pravnome kontekstu); adverbni particip s hipotetičkim značenjem § 318; složenica glagola δείκνυμι, § 296.1, § 318

ζημιωθήσεται otvara mjesto dopuni u dativu (*dativus instrumenti*); § 296.2
τὰ αὐτὰ ταῦτα „istim takvim zločinom”, akuzativ unutrašnjega objekta § 385.2
ἀδικήσῃ rekcija τι; § 267

κωλύσετε § 258; otvara mjesto dopuni u infinitivu

αὐτῶν sc. τῶν θεῶν; atribut τῶν ἱερῶν

ἐπιβαίνειν rekcija τινος „stupiti u što”; složenica glagola βαίνω; § 231; § 321.6
οὐδ'... ἢ (οὐ) § 520; zavisno disjunktivno pitanje Smyth 2657; prelomljene zagrade označavaju priređivačevu emendaciju (dodano je što je u rukopisnoj predaji izostavljeno)

εἰσιόντα adverbni particip s hipotetičkim značenjem § 318; složenica glagola εἶμι, § 314.1

τιμωρήσεσθε § 258

καὶ μὲν δὴ τούτων καὶ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν ἐστὶν ἐπιμελεῖσθαι,
ὕφ' ὧν καὶ εὖ καὶ κακῶς δυνήσεσθε πάσχειν.

καὶ μὲν δὴ sveza čestica kojima se Lizija često koristi (kod drugih je autora češća sveza καὶ μὴν), iskazuje prijelaz na novu misao (Denniston 395)
καὶ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν ἐστὶν imenski predikat, Smyth 909; različni izraz otvara mjesto infinitivu (kao subjektu) § 492; imenski dijelovi koordinirani sastavnim veznicima

ἐπιμελεῖσθαι rekcija τινός; § 243

ὕφ' ὧν prijedložni izraz uvodi zavisnu odnosnu rečenicu, antecedent je τούτων
δυνήσεσθε glagol nepotpuna značenja otvara mjesto dopuni u infinitivu; § 258, § 312.5

πάσχειν rekcija τι ὑπό τινος; § 231, § 327.15

φασὶ δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλοὺς
διὰ τὰ ἐνθάδε ἀσεβήματα
ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ἱερῶν
ἐξείργειν.

φασὶ *verbum dicendi* otvara mjesto akuzativu s infinitivom; § 312.8
 τῶν Ἑλλήνων dijelni genitiv, atribut akuzativa πολλοῦς (subjekta A+I)
 ἐξείργειν rekcija ἔκ τινος, složenica glagola εἶργω (atički oblik, LSJ ἐξέργω);
 § 321
 ἐνθάδε sc. u Ateni; prilog u atributnome položaju
 παρ' αὐτοῖς sc. παρὰ πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων; prijedložni izraz u atributnome
 položaju

ὑμεῖς δὲ αὐτοὶ οἱ ἀδικηθέντες
 περὶ ἐλάττονος ποιεῖσθε
 τὰ παρ' ὑμῖν νόμιμα
 ἢ ἕτεροι τὰ ὑμέτερα.

ὑμεῖς δὲ... τὰ ὑμέτερα „a vi, iako sami žrtve zločina, manje držite do svojih
 zakona nego što drugi ljudi drže do njih”
 οἱ ἀδικηθέντες poimeničeni particip (obratite pozornost na glagolsku vr-
 stu); § 296.1
 ποιεῖσθε § 243
 περὶ ἐλάττονος ποιεῖσθε... ἢ... LSJ ἐλάσσων A.3
 παρ' ὑμῖν prijedložni izraz u atributnome položaju

τοσοῦτο δ' οὗτος Διαγόρου τοῦ Μηλίου ἀσεβέστερος γεγένηται·
 ἐκεῖνος μὲν γὰρ λόγῳ
 περὶ τὰ ἀλλότρια ἱερὰ καὶ ἑορτὰς ἠσέβει,
 οὗτος δὲ ἔργῳ
 περὶ τὰ ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει.

οὗτος sc. Ἀνδοκίδης; u atenskim sudskim govorima uobičajeno je referirati
 se na protivnika pokaznom zamjenicom

Διαγόρου τοῦ Μηλίου ἀσεβέστερος *genetivus comparationis* uz komparativ pridjeva; Dijagora s Mela, pjesnik i filozof iz V. st. pr. Kr., slavan po radikalnome ateizmu; u Ateni su mu sudili zbog bezbožnosti možda 433./432. te opet u vrijeme vandaliziranja hermi, sklonio se u Pele-
nu, grad na strani Spartanaca, umro vjerojatno u Korintu; djela nisu sačuvana

γεγένηται u kopulativnoj ulozi, otvara mjesto imenskoj dopuni; § 284, § 325.11
ἐκεῖνος μὲν... οὗτος δὲ... koordinacija rečeničnih članova; paralelizam se nas-

tavlja izrazima **λόγω... ἔργω, τὰ ἀλλότρια... τὰ ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει**

γὰρ čestica γὰρ najavljuje iznošenje razloga ili objašnjenja, „naime...”

ἡσέβει rekcija περί τι; § 243

ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει prijedložni izraz u atributnome položaju

αὐτοῦ atički stegnut oblik zamjenice ἑαυτοῦ

ὀργίζεσθαι οὖν χρή,

ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,

τοῖς ἀστοῖς ἀδικοῦσι

μᾶλλον ἢ τοῖς ξένοις

περὶ ταῦτα [τὰ ἱερά].

τὸ μὲν γὰρ

ὥσπερ ἀλλότριόν ἐστιν ἀμάρτημα,

τὸ δ' οἰκεῖον.

χρή otvara mjesto dopuni u infinitivu; § 231, § 315, B. 4

ὀργίζεσθαι rekcija τινι; § 231

οὖν čestica zaključnoga značenja: „dakle...”

ἀδικοῦσι rekcija περί τι, LSJ s. v.; § 243

[τὰ ἱερά] uglate zagrade označavaju riječi koje po priređivačevu mišljenju nisu stajale u izvorniku usprkos rukopisnoj predaji (takvo se izbacivanje naziva ateteza)

τὸ μὲν... τὸ δ'... sc. οἱ ξένοι ἀδικοῦντες... οἱ ἄστοι ἀδικοῦντες; koordinacija rečeničnih članova česticama

ἀλλότριόν ἐστιν... οἰκεῖον § 315; imenski predikat, Smyth 909